

Ψηφιακές βιβλιοθήκες και πολυπολιτισμικότητα: η ανάπτυξη της Europeana μέσω του προγράμματος EuropeanaLocal

Δρ. Αλέξανδρος Κουλούρης
Τμήμα Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης, ΤΕΙ Αθήνας, Αγίου
Σπυρίδωνος, 12210 Αιγάλεω, koulouris.a@gmail.com, akoul@teiath.gr

Δρ. Εμμανουήλ Γαρουφάλλου
Τμήμα Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης, Τ.Θ.
141, 57400 Θεσσαλονίκη & Ερευνητική Ομάδα Δέλτος
garoufallou@yahoo.co.uk, mgarou@libd.teithe.gr

Περίληψη

Οι ψηφιακές βιβλιοθήκες είναι πραγματικότητα. Η ανάπτυξή τους είναι ραγδαία τα τελευταία χρόνια. Το πολυπολιτισμικό περιεχόμενό τους ενισχύεται και διευρύνεται, ειδικά μέσα από προσπάθειες όπως η Europeana, η Ευρωπαϊκή Ψηφιακή Βιβλιοθήκη. Η εργασία αυτή, αναλύει θέματα όπως, πρότυπα και διαλειτουργικότητα μεταδεδομένων, μετανάστευση μεταδεδομένων στη Europeana, κα. Επίσης, περιγράφει πώς το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα EuropeanaLocal ενισχύει το πολυπολιτισμικό περιεχόμενο της Europeana. Αναλύει τα μέχρι σήμερα αποτελέσματά του και τις προσπάθειες των ελληνικών πολιτιστικών οργανισμών να υλοποιήσουν τα πρότυπα διαλειτουργικότητας που απαιτούνται για τη συμμετοχή τους στο εγχείρημα αυτό. Τέλος, δίνει έμφαση στις δυνατότητες συμμετοχής και άλλων ελληνικών πολιτιστικών οργανισμών στο EuropeanaLocal μέχρι τη λήξη του, τον Ιούνιο του 2011.

Λέξεις κλειδιά: πολυπολιτισμικότητα, αποθετήρια, ψηφιακό περιεχόμενο, Europeana, EuropeanaLocal

Εισαγωγή

Το ψηφιακό περιεχόμενο που είναι διαθέσιμο μέσω Διαδικτύου πολλαπλασιάζεται. Συνάμα όμως το πολιτιστικό ψηφιακό περιεχόμενο τοπικής αξίας και ενδιαφέροντος, από «μικρούς» φορείς χάνεται και δεν είναι διαθέσιμο. Το πρόγραμμα EuropeanaLocal που υλοποιείται στο πλαίσιο του eContentplus, έχει ως στόχο την ανάδειξη αυτού του περιεχομένου, μέσω της Europeana, της Ευρωπαϊκής Ψηφιακής Βιβλιοθήκης. Επίσης, σκοπεύει στην αντιμετώπιση προβλημάτων διαλειτουργικότητας, έτσι ώστε το περιεχόμενο σε επίπεδο μεταδεδομένων να συλλέγεται με αυτόματο τρόπο σε μια διαρκή διαδικασία. Η διαλειτουργικότητα, αφορά τη συμβατότητα σε επίπεδο περιεχομένου, αλλά και τεχνολογιών. Η διαλειτουργικότητα, είναι προς όφελος των φορέων κυρίως για την ποικιλία των εργαλείων που μπορούν να βρεθούν, όταν αυτοί τα χρειαστούν, για να επεκτείνουν τις υπηρεσίες τους, ή στο απώτερο μέλλον, για εξασφάλιση της χρήσης και διάσωσης-διατήρησης παλαιού και καινούργιου ψηφιακού περιεχομένου τους. Η πρόκληση και η προσπάθεια των ελληνικών αποθετηρίων για τη συμμετοχή τους σε ένα τέτοια καταναεμημένο δίκτυο είναι μεγάλη.

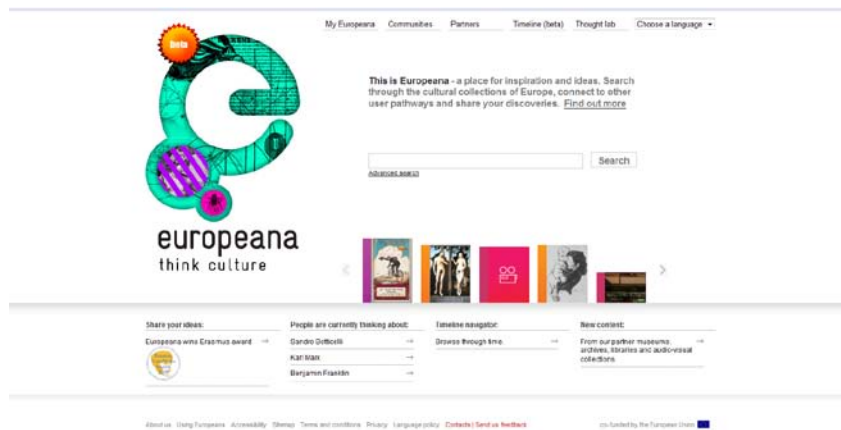
Στο κείμενο αυτό εξετάζεται η δυνατότητα συμμετοχής των ελληνικών πολιτιστικών οργανισμών στο EuropeanaLocal και στη Europeana. Παρουσιάζεται η πρόκληση για τη δημιουργία διαλειτουργικών αποθετηρίων και την προβολή και διάχυση του πολιτιστικού τους αποθέματος. Αναλύεται το ελάχιστο επίπεδο προϋποθέσεων συμμετοχής στο

EuropeanaLocal, δηλαδή, των προτύπων διαλειτουργικότητας που πρέπει να ακολουθήσουν οι πολιτιστικοί οργανισμοί, έτσι ώστε να είναι δυνατή η συγκομιδή των μεταδεδομένων των συλλογών τους από τη Europeana. Παρουσιάζονται τα μέχρι σήμερα αποτελέσματα του EuropeanaLocal στην Ελλάδα και τα εναλλακτικά σενάρια για τη συμμετοχή και άλλων ελληνικών φορέων στο πρόγραμμα και στο κατανομημένο δίκτυο αποθετηρίων της Europeana. Επίσης, αναλύεται ο τρόπος με τον οποίο οι πολιτιστικοί οργανισμοί μπορούν να ωφεληθούν από τη συμμετοχή τους στη Europeana και η Europeana να ενισχυθεί αντίστοιχα με πολυπολιτισμικό περιεχόμενο τοπικής αξίας και ενδιαφέροντος. Τέλος, παρουσιάζονται οι προοπτικές του έργου στην πορεία προς μία πλούσια σε περιεχόμενο «ευρωπαϊκή ψηφιακή βιβλιοθήκη».

Η Ευρωπαϊκή Ψηφιακή Βιβλιοθήκη «Europeana»

Η Ευρωπαϊκή Ψηφιακή Βιβλιοθήκη ξεκίνησε την πορεία της κατά το έτος 2000 με σκοπό να δημιουργηθεί μια πανευρωπαϊκή βιβλιοθήκη με πολυπολιτισμικό περιεχόμενο. Μια σειρά από χρηματοδοτούμενα προγράμματα προσπάθησαν να θέσουν τις βάσεις για τη δημιουργία αυτής της βιβλιοθήκης. Το πρόγραμμα Gabriel (GAteway and BRIdge to Europe's National Libraries) που ολοκληρώθηκε το 2005, δημιούργησε έναν κεντρικό δικτυακό τόπο με σκοπό να «συγκεντρώσει» και να δημιουργήσει «γέφυρες» μεταξύ των εθνικών βιβλιοθηκών της ΕΕ, ενώ το πρόγραμμα TEL (2001-2004) (The European Library), δημιούργησε ένα πλαίσιο οργάνωσης για την πρόσβαση των συλλογών των εθνικών βιβλιοθηκών (Γαρουφάλλου 2008).

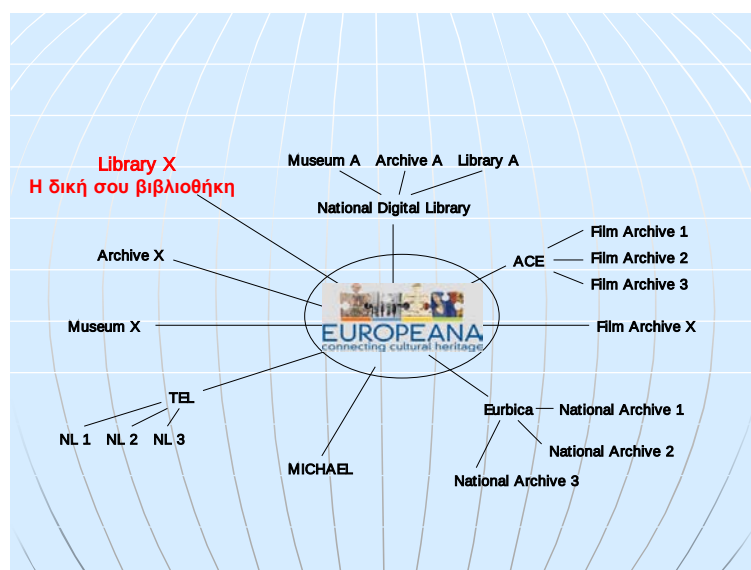
Οι πρωτοβουλίες του EDL Foundation και του EDLnet βοήθησαν στη δημιουργία της Europeana, της Ευρωπαϊκής Ψηφιακής Βιβλιοθήκης. Η δημιουργία ενός μοντέλου Ψηφιακής Βιβλιοθήκης/Πύλης αναπτύχθηκε και παρουσιάστηκε στο κοινό το Νοέμβριο του 2008. Ο χρηστικός σχεδιασμός της ψηφιακής βιβλιοθήκης, η πολυγλωσσικότητα, τα τεκμήρια που προέρχονταν από κάθε γωνιά της Ευρώπης και ο ενθουσιασμός γι' αυτό το εγχείρημα ήταν από τα πρώτα χαρακτηριστικά της ψηφιακής πύλης (εικόνα 1). Τα αρχικά δύο εκατομμύρια τεκμήρια (ήχου, εικόνας, βιβλία, αρχειακά τεκμήρια, φιλμ, κα.) που ήταν ο στόχος να ενταχθούν σε δύο χρόνια (έως το 2008), έγιναν τέσσερα και σήμερα πάνω από έξι εκατομμύρια τεκμήρια. Έως το 2011, με τη βοήθεια τεσσάρων μεγάλων ευρωπαϊκών προγραμμάτων όπως το EuropeanaLocal (EDLocal), το EFG, το Athena και το APEnet, υπολογίζεται ότι ο αριθμός των τεκμηρίων στη Europeana θα ξεπεράσει τα 20 εκατομμύρια.

Εικόνα 1. Η αρχική σελίδα της Europeana

Η Europeana λοιπόν καταδεικνύει το πολυγλωσσικό και πολυπολιτισμικό μόνωφομα της Ευρώπης και συνάμα προβάλλει τα ιδρύματα που έχουν πολιτιστικό περιεχόμενο. Με το μοντέλο λειτουργίας της, η εθνική κληρονομιά κάθε κράτους γίνεται γνωστή διεθνώς. Ψηφιοποιημένα πολιτιστικά τεκμήρια του δημοσίου τομέα κάθε κράτους και δυσεύρετο περιεχόμενο του συνόλου των τομέων κάθε κράτους, μπορεί να αναζητηθεί, να ανακτηθεί και κυρίως, να διατηρηθεί ως σημείο πολιτιστικής αναφοράς για τις επόμενες γενεές. Με τον τρόπο αυτό προωθείται ο πολιτισμικός τουρισμός και η κοινωνία της γνώσης. Με τον εμπλουτισμό του περιεχομένου της, τα ιδρύματα που συμμετέχουν επωφελούνται από τα αποτελέσματα της, για παράδειγμα, ενισχυμένα μεταδεδομένα, διάχυση της πληροφορίας, άνοιγμα σε νέους χρήστες, ανάπτυξη νέων υπηρεσιών, χρήση νέων τεχνολογιών πληροφόρησης, κ.λπ. Τέλος, η ανάπτυξη της μπορεί να διασφαλίσει νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες και νέες αγορές (Γαρουφάλλου 2008).

Η εικόνα 2 δείχνει την πιθανή δομή της Europeana μετά την ενσωμάτωση των τεκμηρίων από τους κατόχους περιεχομένου. Όπου υπάρχουν τα Library X, Archive X και Museum X, είναι οι μεμονωμένοι πολιτιστικοί οργανισμοί που μπορούν να προσφέρουν τεκμήρια.

Εικόνα 2. Πιθανή δομή της Europeana

EuropeanaLocal

Το EuropeanaLocal είναι ένα Δίκτυο Ορθής Πρακτικής, χρηματοδοτούμενο από το πρόγραμμα eContentplus της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το οποίο ξεκίνησε τη λειτουργία τον Ιούνιο του 2008. Πρόκειται να εμπλέξει και να βοηθήσει τοπικές και περιφερειακές βιβλιοθήκες, μουσεία, αρχεία και συλλογές οπτικοακουστικού υλικού, δηλαδή πολιτιστικούς (πληροφοριακούς) οργανισμούς, να καταφέρουν να αναδείξουν περισσότερο τον τεράστιο πλούτο ψηφιοποιημένων συλλογών τους μέσα από την πύλη της Europeana και να προσφέρουν νέες υπηρεσίες.

Το πρόγραμμα προσπαθεί μέσω των οργανισμών που συμμετέχουν σε κάθε χώρα (27 συνολικά), να προωθήσει τα πρότυπα της Europeana στους ενδιαφερόμενους φορείς και να «οργανώσει» το ψηφιακό περιεχόμενο που προέρχεται από βιβλιοθήκες, αρχεία και τοπικούς φορείς με σκοπό να το «προωθήσει» στην Europeana. Την Ελλάδα στο πρόγραμμα εκπροσωπεί η Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη της Βέροιας, που λειτουργεί ως εθνικό σημείο αναφοράς για φορείς πληροφόρησης με σκοπό την παροχή βοήθειας στη διαδικασία προετοιμασίας του ψηφιακού περιεχομένου τους για τη Europeana. Για την καλύτερη υλοποίηση του έργου, η ΔΚΒΒ έχει προχωρήσει στη συγκρότηση μίας ομάδας διαχείρισης του έργου που απαρτίζεται από επτά άτομα επιστημονικό προσωπικό (υπαλλήλους της και εξωτερικούς συνεργάτες) με εμπειρία σε θέματα Ψηφιακών Βιβλιοθηκών (Trohopoulos, Koulouris, Garoufallou and Siatri 2009).

Το πρόγραμμα στοχεύει:

- στη βελτίωση της διαλειτουργικότητας σε ψηφιακό περιεχόμενο αρχείων βιβλιοθηκών και μουσείων
- στην καθιέρωση δικτύου συγκομιδής μεταδεδομένων των διαφόρων αποθετηρίων, που θα είναι συμβατά με το *Open Archive Initiative Protocol for Metadata Harvesting* (OAI-PMH),
- στην ανάπτυξη ενός ευρωπαϊκού δικτύου αποθετηρίων και
- στη βελτίωση της διαθεσιμότητας του περιεχομένου.

Αποστολή του EuropeanaLocal είναι να δώσει τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες και στους παρόχους ψηφιοποιημένου περιεχομένου πολιτιστικής κληρονομιάς να το καταστήσουν διαθέσιμο για συγκομιδή μεταδεδομένων, ευρετηρίαση, εμπλουτισμό και άλλες λειτουργίες του αλλά και σε οποιαδήποτε άλλη υπηρεσία.

Τα αναμενόμενα αποτελέσματα περιλαμβάνουν:

- την εδραίωση ενός δικτύου περιφερειακών αποθετηρίων, συμβατών με το OAI-PMH, τα οποία θα είναι εξαιρετικά διαλειτουργικά με τη Europeana,
- μια ολοκληρωμένη πρότυπη υπηρεσία Europeana-EuropeanaLocal, και
- την ανάπτυξη θεματικών περιοχών για τις υπηρεσίες του Europeana, οι οποίες ενοποιούν περιεχόμενο και από εθνικό και από τοπικό/περιφερειακό επίπεδο, και
- τη συγκέντρωση περιεχομένου σε επίπεδο που γίνεται κατανοητό στο πλαίσιο τοπικών συνθηκών και το οποίο συμπληρώνει το υπάρχον και σχεδιαζόμενο δίκτυο του Europeana.

Οι συμμετέχοντες στο έργο έχουν ήδη επιλέξει και καταγράψει περίπου 20 εκατομμύρια τεκμήρια, τα οποία θα διατίθενται σταδιακά τα επόμενα τρία χρόνια. Πρόκειται για πολύ μεγάλο όγκο περιεχομένου ψηφιακής πολιτισμικής πληροφορίας στο γενικό πλαίσιο του περιεχομένου που διατίθεται στο Europeana. Πολυάριθμες ψηφιακές συλλογές παραμένουν

ανεξερεύνητες στον ιστό αυτή τη στιγμή και δεν εντοπίζονται εύκολα μέσω των μηχανών αναζήτησης. Μέσω του προγράμματος EuropeanaLocal τοπικές βιβλιοθήκες και πολιτιστικοί οργανισμοί θα μπορέσουν να καταστήσουν το υλικό τους προσβάσιμο και ορατό, θα μπορέσουν να βελτιώσουν και να αναπτύξουν το ψηφιακό περιεχόμενό τους, τη διαλειτουργικότητα, να αναδείξουν και να προωθήσουν τους τοπικούς θησαυρούς τους (Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας, «Europeana Local»).

EuropeanaLocal στην Ελλάδα

Σήμερα επτά ελληνικοί πολιτιστικοί φορείς αποτελούν την πρώτη ομάδα οργανισμών που θα εντάξουν και θα αναδείξουν το ψηφιακό περιεχόμενό τους μέσω της Ψηφιακής Πύλης Europeana:

- Αμερικάνικη Γεωργική Σχολή - Βιβλιοθήκη «Δημήτρης & Αλίκη Περρωτή»
- Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας
- Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης
- Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
- Μέγαρο Μουσικής – Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος «Λίλιαν Βουδούρη»
- Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας – Περιφερειακό Τμήμα Κέρκυρας Κέρκυρας
- openarchives.gr (ως μηχανή αναζήτησης ελληνικών ψηφιακών βιβλιοθηκών)

Τα αποτελέσματά μέχρι σήμερα (Μάρτιος 2010) και χρονοδιάγραμμα δράσεων

Το EuropeanaLocal ξεκίνησε τον Ιούνιο 2008 με στόχο τη σύσταση ενός κατανεμημένου διαλειτουργικού δικτύου αποθετηρίων στην Ευρώπη, που θα τροφοδοτεί με αυτόματο τρόπο τη Europeana με μεταδεδομένα πολιτιστικού ψηφιακού περιεχομένου. Το Νοέμβριο του 2008 πραγματοποιήθηκε πιλοτική έρευνα με ερωτηματολόγιο σε τέσσερις χώρες της ΕΕ και κύρια έρευνα με ερωτηματολόγιο για το περιεχόμενο και τα πρότυπα που χρησιμοποιούν οι παροχείς παρεχομένου. Και στις δύο δράσεις πήραν μέρος από την Ελλάδα οι πρώτοι φορείς που συμμετέχουν στο πρόγραμμα και έχουν αναφερθεί στην προηγούμενη ενότητα. Από το Μάρτιο 2009 έχει ολοκληρωθεί η έρευνα και από τον Ιούνιο 2009 είναι διαθέσιμα τα αποτελέσματά της.

Αναφορικά με τους ελληνικούς φορείς, παρατηρήθηκε ότι έχουν ποικιλόμορφο περιεχόμενο, από εικόνα, ήχο, κείμενο, κα, που μπορούν όμως να διαχειριστούν στο πλαίσιο της Europeana, γιατί εκτός κάποιων εξαιρέσεων, είναι συμβατά με τα μορφότυπα της Europeana. Οι περισσότεροι φορείς, έχουν χρησιμοποιήσει για τη σύσταση του αποθετηρίου λογισμικό ανοικτού κώδικα (π.χ. DSpace, η πλειοψηφία τουλάχιστον) και αυτό διασφαλίζει ένα ελάχιστο επίπεδο διαλειτουργικότητας, που αφορά κυρίως σε σχήμα μεταδεδομένων, ή αλλιώς σε πρότυπο διαλειτουργικότητας, όπως το Dublin Core. Επίσης, οι περισσότεροι έχουν ενεργοποιήσει, ή μπορούν ανά πάσα στιγμή να ενεργοποιήσουν το πρωτόκολλο OAI-PMH για την αυτόματη συγκομιδή μεταδεδομένων (Koulouris and Garoufallou 2009).

Οι δυσκολίες αφορούν κυρίως στη διαφορετικότητα των διεπαφών αναζήτησης, στη μη ολοκλήρωση, από κάποιους φορείς, της ψηφιοποίησης και της ενσωμάτωσης των μεταδεδομένων τους στο αποθετήριό τους και στη μη συμβατότητα με OAI-PMH κάποιων λογισμικών που χρησιμοποιούν οι φορείς. Οι δυσκολίες όμως αυτές ερευνώνται και αντιμετωπίζονται από κοινού από την ομάδα διαχείρισης του έργου σε άριστη συνεργασία με τους υπευθύνους των φορέων.

Τέλος, ανασταλτικοί παράγοντες για τη μη συμμετοχή κάποιων φορέων στην πρώτη φάση του EuropeanaLocal, ήταν η διστακτικότητα στην παγκόσμια έκθεση του περιεχομένου τους, η καινοτομία του νέου θεσμού, χωρίς την ύπαρξη πρότερης εμπειρίας ή κειμένων σχετικά με δικαιώματα και υποχρεώσεις, η διστακτικότητα για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, παρά το γεγονός ότι το θέμα αυτό έχει λυθεί διότι κάθε φορέας ορίζει την πολιτική που θέλει για το περιεχόμενό του, η τεχνολογική ανεπάρκεια σε πρότυπα διαλειτουργικότητας (π.χ. OAI-PMH), η μη ύπαρξη αποθετηρίων και άλλα διαδικαστικά κωλύματα. Αυτή είναι και η νέα γνώση που προκύπτει από την υλοποίηση του προγράμματος. Γι αυτό όμως και η συμμετοχή στο EuropeanaLocal είναι σημαντική, διότι εκτός από την ανάδειξη του περιεχομένου, αντιμετωπίζει και τέτοια ζητήματα και εισάγει νέες ρουτίνες στη συνεργασία των φορέων για τη διάθεση πολιτιστικού αποθέματος. Είναι σημαντικό λοιπόν κι άλλοι ελληνικοί φορείς να συμμετέχουν στις επόμενες φάσεις του προγράμματος.

Από τον Ιούνιο 2009 και μέχρι τον Ιούνιο 2010, το πρόγραμμα έχει περάσει σε νέα φάση που αφορά αρχικά στη δημιουργία ή στην αναβάθμιση αποθετηρίων (σε πρότυπα διαλειτουργικότητας, μεταδεδομένων, σε περιεχόμενο, κλπ) και στη διεξαγωγή δοκιμών αυτόματης συγκομιδής μεταδεδομένων από συγκεκριμένα αποθετήρια και μετανάστευσής τους στη Europeana. Η ελληνική ομάδα διαχείρισης του έργου, έχει αναπτύξει τους μηχανισμούς που εξασφαλίζουν τη διαλειτουργικότητα στην αυτόματη συγκομιδή μεταδεδομένων, οι οποίο αναλύονται στην ενότητα που ακολουθεί.

Σ' αυτή τη φάση επίσης μελετώνται οι συμφωνίες παροχής μεταδεδομένων. Οι συμφωνίες είναι δύο ειδών και αφορούν τους παρόχους περιεχομένου (content providers), αλλά και τους εθνικούς φορείς συγκέντρωσης μεταδεδομένων (national aggregators). Το σχήμα που μελετάται είναι το ακόλουθο. Οι πάροχοι θα υπογράφουν διμερείς συμφωνίες με τον εθνικό φορέα συγκέντρωσης μεταδεδομένων. Στην περίπτωση της Ελλάδας και για τη διάρκεια του EuropeanaLocal (Ιούνιος 2008 – Ιούνιος 2011), ο εθνικός αυτός φορέας είναι η Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας. Επομένως, η ελληνικοί φορείς περιεχομένου υπογράφουν συμφωνίες με τη ΔΚΒΒ και έχουν την υποχρέωση να εξάγουν τα ESE μεταδεδομένα τους στη ΔΚΒΒ μέσω OAI-PMH. Η ΔΚΒΒ έχει την υποχρέωση να συγκεντρώνει τα ESE μεταδεδομένα των φορέων, δηλαδή να κάνει την αυτόματη συγκομιδή τους (harvesting). Στη συνέχεια η ΔΚΒΒ υπογράφει άλλη συμφωνία με την Europeana και έχει την υποχρέωση να παρέχει στη Europeana τα μεταδεδομένα που έχει συγκεντρώσει με «harvesting». Τέλος, η Europeana με «harvesting» θα συλλέγει τα μεταδεδομένα από όλους τους εθνικούς «aggregators» και από τη Βέροια.

Τέλος, από τον Ιούνιο 2010 μέχρι τη λήξη του προγράμματος, αναμένεται εμπλουτισμός του περιεχομένου με εισαγωγή και άλλων φορέων. Τελικός στόχος του προγράμματος είναι η σύνδεση με τις μηχανές αναζήτησης της Europeana και η αυτόματη συγκομιδή μεταδεδομένων από όλους τους φορείς που συμμετέχουν στο EuropeanaLocal.

Εναλλακτικά σενάρια για τη συμμετοχή πολιτιστικών οργανισμών στη Europeana

Στο πρόγραμμα EuropeanaLocal, μπορούν να συμμετέχουν βιβλιοθήκες, αρχεία, μουσεία και άλλοι φορείς πολιτισμού με ψηφιοποιημένο περιεχόμενο (κείμενο, φωτογραφίες, βίντεο, ήχο, κ.λπ.), που να έχουν διάθεση για συνεργασία και να τηρούν κάποια πρότυπα διαλειτουργικότητας (π.χ. το πρωτόκολλο OAI-PMH) (Lagoze et al 2002). Παρουσιάζονται τρία εναλλακτικά σενάρια για τη συμμετοχή των ελληνικών φορέων πολιτισμού στη Europeana, αξιοποιώντας την υποδομή και την τεχνογνωσία που αναπτύσσεται στο πλαίσιο του EuropeanaLocal.

Το πρώτο σενάριο αφορά στην περίπτωση που ο φορέας έχει αποθετήριο και ψηφιακό περιεχόμενο. Τότε, αρκεί να ακολουθήσει το *European Semantic Elements* (ESE), το προφίλ μεταδεδομένων Dublin Core που έχει επιλέξει η Europeana, έτσι ώστε να είναι δυνατή η αυτόματη συγκομιδή μεταδεδομένων και να ενεργοποιηθεί το πρωτόκολλο OAI-PMH, κάτι το οποίο είναι εύκολο στην περίπτωση που οι φορείς έχουν χρησιμοποιήσει λογισμικό ανοικτού κώδικα (π.χ. DSpace, FEDORA, OJS) για το αποθετήριό τους. Ειδικά για την δημιουργία των ESE αλλά και για την εξαγωγή τους μέσω OAI-PMH στον εθνικό φορέα συγκέντρωσης μεταδεδομένων, που στα πλαίσια του EuropeanLocal είναι η ΔΚΒΒ, η ελληνική ομάδα διαχείρισης του έργου, έχει αναπτύξει τα κατάλληλα εργαλεία.

Αν λοιπόν πληρούνται αυτές οι ελάχιστες προϋποθέσεις, τότε η συμμετοχή είναι δεδομένη, αρκεί να υπάρχει διάθεση και καλή θέληση. Επιπλέον, δεσμεύσεις οικονομικής και νομικής φύσεως ή υποχρεώσεις δεν υπάρχουν. Ειδικά δε στην Europeana δεν τίθεται θέμα προβλημάτων που απορρέουν από τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας του περιεχομένου, διότι μόνο τα μεταδεδομένα συλλέγονται με αυτόματο τρόπο και γι' αυτά αναπτύσσονται συμφωνίες που περιγράφηκαν παραπάνω. Το περιεχόμενο δεν μεταναστεύει, αλλά παραμένει στο κατανεμημένο αποθετήριο και ο φορέας, αποφασίζει την πολιτική διάθεσής του, ανάλογα με τις ανάγκες του.

Το δεύτερο σενάριο αφορά στην περίπτωση που ο φορέας δεν έχει αποθετήριο και ψηφιακό περιεχόμενο. Στο σενάριο αυτό υπάρχουν δύο διαθέσιμες επιλογές. Η πρώτη και πιο χρονοβόρα, είναι η από το μηδέν σύσταση αποθετηρίου με τη χρήση των προτύπων που προτείνει η Europeana. Αυτό μπορεί να απαιτεί επιπλέον εργασία, χρόνο και κόπο, αλλά έχει το πλεονέκτημα ότι και το περιεχόμενο και το αποθετήριο θα χτιστεί με πρότυπα και θα είναι διαλειτουργικό χωρίς να χρειάζεται επιπλέον παραμετροποίηση. Η δεύτερη επιλογή, είναι η προσωρινή διάθεση του περιεχομένου του φορέα, μέσω του αποθετηρίου της ΔΚΒΒ. Αυτό μέχρι ο εκάστοτε φορέας να υλοποιήσει το δικό του αποθετήριο και με την προϋπόθεση ότι η συλλογή του φιλοξενείται στο αποθετήριο της ΔΚΒΒ και φαίνεται στη Europeana, ως συλλογή του φορέα και όχι ως συλλογή της ΔΚΒΒ. Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι υπάρχει αρκετός χρόνος για να διαμορφωθούν οι συνθήκες ωρίμανσης για τη συμμετοχή των ελληνικών πολιτιστικών οργανισμών στο πρόγραμμα EuropeanLocal μιας και αυτό λήγει το 2011.

Το τρίτο και τελευταίο σενάριο αφορά στην περίπτωση που ο φορέας έχει κάποιο περιεχόμενο (π.χ. συλλογή εικόνων) στον δικτυακό του τόπο, το οποίο μπορεί να εκφραστεί σε XML. Ακόμα και σε αυτή την περίπτωση, είναι δυνατή η συγκομιδή του. Η ελληνική ομάδα διαχείρισης του EuropeanLocal έχει αναπτύξει εργαλεία τα οποία είναι διαθέσιμα στο <http://vbanos.gr/dspace-ease>, τα οποία μπορεί να χρησιμοποιηθούν υπό προϋποθέσεις. Επομένως, ακόμα και όταν δεν υπάρχει περιεχόμενο, λογισμικό, Dublin Core, OAI-PMH, είναι εφικτή η συμμετοχή.

Ανακεφαλαιώνοντας, οι ελάχιστες προϋποθέσεις συμμετοχής των ελληνικών πολιτιστικών οργανισμών στο πρόγραμμα EuropeanLocal και κατ' επέκταση στην Europeana είναι η ενσωμάτωση του πρωτοκόλλου OAI-PMH και η χρησιμοποίηση διαλειτουργικού σχήματος μεταδομένων, για παράδειγμα το Dublin Core και ειδικά το προφίλ ESE. Για τα αποθετήρια μπορεί να χρησιμοποιηθεί λογισμικό ανοικτού κώδικα (DSpace, Fedora, κ.ά.), που στις περισσότερες περιπτώσεις υλοποιεί Dublin Core και OAI-PMH.

Γίνεται κατανοητό από τα παραπάνω ότι οι προϋποθέσεις για τη συμμετοχή των ελληνικών πολιτιστικών οργανισμών σε ένα τέτοιο εγχείρημα είναι λίγες και εύκολο να υλοποιηθούν. Το όφελος είναι μεγάλο: προβολή, συνεργασία, προτυποποίηση, διαλειτουργικότητα, τεχνογνωσία, κ.λπ. Η πρόκληση είναι εδώ. Το ερώτημα είναι αν υπάρχει η βούληση για συμμετοχή σε ένα τέτοιο εγχείρημα.

Πώς η Europeana και οι φορείς επωφελούνται μέσα από το EuropeanaLocal

Το παράδειγμα της επιτυχημένης σύστασης αποθετηρίου στο πλαίσιο του EuropeanaLocal από την Αμερικανική Γεωργική Σχολή, χρησιμοποιείται για να περιγράψει πώς ένας φορέας έστησε ένα αποθετήριο από το μηδέν, αξιοποιώντας τις οδηγίες του EuropeanaLocal, και πώς η υπηρεσία της Europeana ενισχύεται με επιπλέον περιεχόμενο μέσα από το EuropeanaLocal.

Η Αμερικανική Γεωργική Σχολή (ΑΓΣ) είναι ένας κοινωφελής εκπαιδευτικός οργανισμός μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, που ιδρύθηκε το 1904. Η βιβλιοθήκη της ΑΓΣ ξεκίνησε από τη προσωπική βιβλιοθήκη του Dr. House, ιδρυτή της Σχολής, και για πάνω από έναν αιώνα παραμένει η κύρια πηγή πληροφόρησης και ενημέρωσης στα εκπαιδευτικά προγράμματα της Σχολής. Ένα σημαντικό έργο επισκευής και ανακαίνισης του χώρου στον οποίο στεγαζόταν ολοκληρώθηκε το 2001 και η Βιβλιοθήκη ονομάστηκε Βιβλιοθήκη «Δημήτρης & Αλίκη Περρωτή». Τα Αρχεία και η Ιστορική Συλλογή της ΑΓΣ περιήλθαν υπό την εποπτεία της Βιβλιοθήκης Δημήτρης & Αλίκη Περρωτή το 2001. Τα Αρχεία της ΑΓΣ περιλαμβάνουν πολύτιμα τεκμήρια που αφορούν στην ίδρυση της Σχολής και την ιστορία της όπως επιστολές, αναφορές, φωτογραφικό υλικό και διάφορα αντικείμενα.

Το 2008 η ΑΓΣ ξεκίνησε τη συνεργασία στο πρόγραμμα EuropeanaLocal. Η εισαγωγή των συλλογών του Αρχείου στην Europeana έδωσε κίνητρο στη βιβλιοθήκη και συγκέντρωσε τις δραστηριότητες οργάνωσης μέρους των συλλογών της στην μετατροπή τους σε ψηφιακή μορφή.

Προκειμένου να επιτευχθεί αυτό το εγχείρημα και παράλληλα με τις εργασίες διαχείρισης και οργάνωσης του υπάρχοντος αρχείου, πραγματοποιήθηκε παράλληλη επιλογή για διατήρηση και ψηφιοποίηση 1000 περίπου φωτογραφιών από 3 μεγάλες συλλογές για το πρόγραμμα EuropeanaLocal. Αυτές οι συλλογές είναι *Διάφορες φωτογραφίες της ΑΓΣ, Συλλογή Κάρτ Ποστάλ* καθώς και έγγραφα και αντικείμενα που ψηφιοποιήθηκαν από τη *Συλλογή Σχολή Θηλέων*.

Από τον Ιούνιο του 2009 στη βιβλιοθήκη της ΑΓΣ λειτουργεί αποθετήριο βασισμένο στο λογισμικό ανοικτού κώδικα DSpace (<http://ouranos.afs.edu.gr/dspace>). Η βιβλιοθήκη, χωρίς προηγούμενη εμπειρία στην ψηφιοποίηση υλικού και στην εγκατάσταση και λειτουργία αποθετηρίων, ακολούθησε με επιτυχία τα βήματα που πρότεινε το πρόγραμμα EuropeanaLocal, και με τη σωστή καθοδήγηση λειτουργεί σήμερα την πρώτη της ψηφιακή βιβλιοθήκη.

Η ΑΓΣ οργάνωσε με επιτυχία το αρχείο της, επέλεξε το υλικό που ήθελε να κάνει διαθέσιμο μέσω του προγράμματος, το ψηφιοποίησε ακολουθώντας τις οδηγίες καλής πρακτικής του προγράμματος και το τεκμηρίωσε με τη χρήση του Dublin Core. Εγκατέστησε το λογισμικό DSpace πάνω στο οποίο «κτίστηκαν» οι συλλογές της, ενσωμάτωσε το πρωτόκολλο OAI-PMH, εκπάιδευσε το προσωπικό της και τέλος, έκανε διαθέσιμο το αποθετήριο της στους χρήστες. Η παραπάνω πρακτική, μαζί με το στρατηγικό σχεδιασμό για τη μελλοντική ανάπτυξη των ψηφιακών συλλογών της ΑΓΣ είναι η συνταγή της επιτυχίας για κάθε μία

βιβλιοθήκη που θέλει το περιεχόμενό της να αποκτήσει διαχρονική αξία (Γαρουφάλλου και Κουλούρης 2010).

Συμπεράσματα

Η Europeana, η Ευρωπαϊκή Ψηφιακή Βιβλιοθήκη είναι ένα γεγονός. Η ανάπτυξή της είναι ένα στοίχημα για την Ευρωπαϊκή Ένωση ως θεσμό, για τις χώρες που θέλουν να αναδείξουν την πολιτιστική τους ταυτότητα αλλά και τους οργανισμούς που κατέχουν περιεχόμενο (τις βιβλιοθήκες, τα μουσεία, τους διάφορους πολιτιστικούς οργανισμούς, τα αρχεία, αλλά και ποικιλόμορφους παροχείς περιεχομένου). Αυτό το στοίχημα είναι μεγαλύτερο για το ανθρώπινο δυναμικό των οργανισμών (βιβλιοθηκονόμους και επιστήμονες της πληροφορίας/πληροφόρησης, μουσειολόγους, αρχειονόμους, πληροφορικούς, κα) που θέλουν να αποδείξουν ότι μπορούν να συμβάλουν και να συμμετάσχουν σε ένα σχήμα που δεν έχει σύνορα, που σπάει το κέλυφος της τοπικής κοινωνίας, που θέτει τα υψηλότερα πρότυπα ανάπτυξης των ψηφιακών συλλογών, που οραματίζεται πρώτα πανευρωπαϊκά και παγκόσμια και κατά δεύτερο λόγο τοπικά, που «η συλλογή μου» γίνεται η «συλλογή των πολλών», και η πολυπολιτισμικότητα και η διαφορετικότητα κυριαρχούν της ομοιογένειας των συλλογών και των υπηρεσιών.

Σε ένα τέτοιο σχήμα πρέπει να συμμετάσχουν και οι ελληνικοί οργανισμοί παροχής περιεχομένου και το προσωπικό τους. Το στοίχημα είναι μεγάλο αλλά μέσα στις δυνατότητες των οργανισμών μας και του ανθρώπινου δυναμικού που διαθέτουμε. Το ερώτημα που τίθεται είναι αν είμαστε έτοιμοι για μια δέσμευση συνεργασίας που θα κρατήσει πολλά χρόνια αλλά θα ωφελήσει τους οργανισμούς και εμάς τα μέγιστα.

Ειδικότερα, το EuropeanaLocal δημιουργεί ένα περιβάλλον για να προβληθεί το περιεχόμενο και να προωθηθεί η διαλειτουργικότητά του, σκοπεύει στην καλύτερη οργάνωση του περιεχομένου και στην αποτελεσματικότητα στα εργαλεία αναζήτησης που είναι αναγκαία. Απαιτείται λοιπόν εμπλουτισμός περιεχομένου, με συμμετοχή περισσότερων φορέων με ελληνικό πολιτιστικό περιεχόμενο. Ακόμα και αν κάποιος φορέας δεν έχει αποθετήριο, υπάρχει χρόνος για την υλοποίησή του!

Βιβλιογραφία

CENL (2008), *Conference of European National Librarians (CENL)*, <http://www.cenl.org> [Ημερομηνία πρόσβασης: 10-01-2010].

Davies, R. (2008), “Tens of millions of cultural digital objects available through Europeana: how can they be used by schools”, *EMINENT Conference*, Rome, December 5, 2008.

European Commission (2008), *eContentplus*, http://ec.europa.eu/information_society/activities/econtentplus/index_en.htm [Ημερομηνία πρόσβασης: 10-01-2010].

European Commission, *i2010: a European information society for growth and employment*, http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/index_en.htm [Ημερομηνία πρόσβασης: 10-01-2010].

European Commission, *i2010: Digital Libraries Initiative (DLI)*, http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/index_en.htm [Ημερομηνία πρόσβασης: 10-01-2010].

Europeana (2008), *Europeana*, <http://www.europeana.eu> [Ημερομηνία πρόσβασης: 10-01-2010].

EuropeanaLocal (2008), *EuropeanaLocal: connecting cultural heritage*, <http://www.edlocal.eu> [Ημερομηνία πρόσβασης: 10-01-2010].

Koulouris, Alexandros and Garoufallou, Emmanouel (2009). *Managing cultural heritage content in the context of Europeana*. Proceedings of the International Conference of Marketing and Management Sciences (ICMMS 2009), Kos Island, Greece, September 11-14, 2009 (to appear).

Lagoze, C., et al. (2008), *The Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting*, <http://www.openarchives.org/OAI/openarchivesprotocol.html> [Ημερομηνία πρόσβασης: 10-01-2010].

Trohopoulos, I., Koulouris, A., Garoufallou, E., Siatri, R. (2009). *Harvesting metadata of Greek institutional repositories in the context of EuropeanaLocal*. Workshop on harvesting metadata: practices and challenges, 13th European Conference on Digital Libraries (ECDL 2009), Corfu, Greece, September 29 - October 2, 2009.

Γαρουφάλλου, Ε. (2008), «Ψηφιοποίηση πολιτιστικού περιεχομένου: παρουσίαση των δράσεων του Δικτύου EDL, του προγράμματος EuropeanaLocal και της Europeana (Ευρωπαϊκή Ψηφιακή Βιβλιοθήκη)», *1^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Δημοτικών Βιβλιοθηκών «Η δυναμική και οι προοπτικές των Δημοτικών Βιβλιοθηκών στην Ελλάδα»*, 4-5 Δεκεμβρίου 2008, Βιβλιοθήκη Δήμου Ηρακλείου Αττικής (υπό έκδοση).

Γαρουφάλλου, Εμμανουήλ και Κουλούρης, Αλέξανδρος. (2010). Η συμβολή του EuropeanaLocal στην ανάδειξη των συλλογών των βιβλιοθηκών τέχνης. *Πρακτικά 3^{ου} Συνεδρίου Βιβλιοθηκών Τέχνης*, Βιβλιοθήκη Μουσείου Μπενάκη, Αθήνα, 5-6 Φεβρουαρίου 2010.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας (2009), *Europeana Local – Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας*, <http://www.libver.gr/edlocal/> [Ημερομηνία πρόσβασης: 10-01-2010]